

El mite de Lucrecia contrafet: un text oblidat (1878)

Lucrecia's distorted myth: a forgotten text (1878)

RAFAEL ROCA RICART
rafael.roca@uv.es

Universitat de València / IIFV / IEC

Resum: La llarga peça literària en vers *Llucrecia profanada*, que l'autor valencià Ramon Lladró Mallí qualificà de «poema semi-sèrio, semi-còmic» i publicà en 1878, recrea literàriament un dels mites de la tradició clàssica que més impacte ha tingut en la civilització occidental: la violació de la patrícia Lucrecia. Amb tot, la circumstància que més singularitza aquesta obra és que la seua presentació pública estigué vinculada a la fundació de Lo Rat Penat, la societat cultural al voltant de la qual gravitaria la branca valenciana de la Renaixença. En el present article analitzem el simbolisme i significat que, des d'un primer moment, va adquirir el poema de Lladró. I aventurem els possibles motius pels quals, malgrat ser un títol repetidament evocat, caigué en l'oblit.

Paraules clau: Segle XIX, Renaixença, Lo Rat Penat, Ramon Lladró, mite de Lucrecia.

Abstract: The long poem entitled *Llucrecia profanada*, which the Valencian writer Ramon Lladró Mallí described as a «semi-serious, semi-comical poem» and published in 1878, recreates in literature one of the myths of the classical tradition that has had the greatest impact on western civilization: the rape of the Roman noblewoman Lucrecia. However, the circumstance that makes it more unique is that its public presentation was linked to the foundation of Lo Rat Penat, the cultural society around which the Valencian branch of the Catalan Renaissance would gravitate. In this article we analyze the symbolism and meaning that, from the first moment, the work of Lladró acquired. And we venture the possible reasons why, despite being a title repeatedly evoked, it fell into oblivion

Keywords: 19th century, Renaissance, Lo Rat Penat, Ramon Lladró, myth of Lucrecia.

DATA PRESENTACIÓ: 27/03/2023 ACCEPTACIÓ: 02/04/2023 · PUBLICACIÓ: 12/06/2023

1. Un tòpic literari vuitcentista

Un dels tòpics literaris més coneguts del vuit-cents valencià és el que vincula la fundació de la societat cultural Lo Rat Penat –que, a partir de 1878, agruparia la pràctica totalitat d'autors compromesos amb la branca local de la Renaixença (Roca 2007: 83-84)– a l'acte de lectura pública d'un llarg poema de Ramon Lladró Mallí titulat *Lucrecia profanada* –i qualificat per l'autor com a «semi-sério, semi-còmic, y tractat també en bufo algunes vegades»–; un esdeveniment que tingué lloc els darrers dies de juny d'aquell any a l'Ateneu-Casino Obrer de la ciutat de València. D'aquesta manera, sabem que des de 1874, si més no, l'escriptor Constantí Llombart tenia en ment «la creació d'una Acadèmia que anime l'elaboració de treballs literaris i d'estudi, i que vetle per la llengua» (Escarí 2005: 142). I que, després de vèncer suspicàcies i dificultats de tot tipus, el projecte començà a prendre forma la diada de Sant Pere de 1878, quan, tal i com explicà el primer secretari de l'entitat, Manuel Lluch i Soler (1878: 27-28),

uns pochs aficionats al conreu de nostra dolça parla reunírense lo dia 29 del pasat mes de Juny en lo lloch del Ateneu Casino Obrer, ab lo fi d'ohir la lectura de un poemeta original d'un paísà nostre. Entre els allí congregats se contaba á Llombart; este cregué propicia la ocasió pera explicar son patriotich pensament, y com si llurs paraules, al exposarlo á la consideració de aquells inspirats poetes, hagueren segut eixides de la boca de un profeta, fonch tant lo fervor y entusiasme qu'es despertá en los cors d'els que l'ohiren, que no hi pogueren menys de rompre en frenétichs y prolongats aplausos com á mostra de aprobació.

Més enllà de Llombart i de Lladró, però, desconeixem la identitat de la resta de persones que assistiren a la reunió de l'Ateneu-Casino Obrer, entre les quals és probable que també es comptaren Teodor Llorente (Roca 2007: 84) i Manuel Lluch i Soler. Amb tot, el ben cert és que, durant els anys posteriors, l'acte de lectura de *Lucrecia profanada* va ser repetidament esmentat com l'inici de la fundació de Lo Rat Penat, que fou oficialitzada mitjançant una celebració que tingué lloc un mes després, la nit del 31 de juliol, al pavelló que l'Ajuntament de València tenia en la fira que s'instal·lava a l'albereda (Llombart 1878).

Així, és possible que el primer mitjà de comunicació a vincular l'obra de Lladró a la constitució de l'entitat cultural fora el diari *Las Provincias*, que dirigia Llorente; i que un més després, a finals d'agost, en el transcurs d'una ressenya anònima en què s'ocupava de *Lucrecia profanada*, destacava que el «librito, que acaba de estamparse, [està] dedicado a la Junta directiva del Rat-Penat» (Anònim 1878). D'una altra banda, dèsset anys després, en 1895, el prefaci del titulat *Llibre d'or dels Jocs Florals* relacionava tots dos actes de la següent manera:

Al comensar l'any 1878, ajuntaren-se un jorn alguns amichs per a escoltar la lectura de un poemeta valencià de Lladró, titulat *Lucrecia [sic] profanada*. Llombart parlà, com solia, de sa societat projectada, y animà tant a sos companys que ixqueren d'allí resolta a establir-la. Ab tant calor treballaren que, ben rebuda sa idea per los capitosts de la renaixensa, y posat al front de la nova corporació [Fèlix] Pizcueta, sempre dispost a tota empresa generosa, als pochs mesos se inaugurava oficialment (Llorente 2013: 739).

LLUCRÈCIA PROFANADA.

POEMA

semi-sèrio, semi-còmich, y tractat
també en bufo algunes vegades,
no 'obstant ser tret d' hu d' els pasatjes
més conmovedors y trascendentals
de la història romana:
lo dividixen sèt cants, precedits
de pròlech, invocació é introducció
à l' òbra.

ES ORIGINAL DE

RAMON LLADRÓ Y MALLÍ.

VALENCIA.

Imprenta á càrrech de En Josèph Peidró.

1878.

2. Un escriptor modest

Pel que fa a l'autor de *Llucrecia profanada*, Ramon Lladró i Mallí, sabem que havia nascut al Cap i Casal cinquanta-tres anys abans, el 6 de gener de 1825, al si d'una família d'extracció humil; i que, juntament amb les primeres lletres, aprengué l'ofici d'enquadernador, «dedicándose después a tejedor de seda, industria en aquella época muy floreciente» (Anònim 1896b), tal com assenyala una de les necrològiques que es publicaren amb motiu de la seua defunció, esdevinguda –«en precario estado» econòmic (Anònim 1896b)– el 17 de febrer de 1896.

Siga com vulga, allò més rellevant, des del punt de vista literari, és que, ben aviat, Lladró es convertí en autor teatral, un món al qual es vinculà –com a apuntador, en un principi– quan tenia poc més de vint anys i en produir-se la decadència de la manufactura sedera, moment que cal situar a finals de la dècada dels anys quaranta. D'aquesta manera, en 1849 donà a la llum la seua primera obra dramàtica, en castellà i titulada *Los cómplices y el desheredado*. Però ben aviat, seguint l'exemple de Josep Bernat i Baldoví (Anònim 1896a), començà a redactar peces en català que, a la fi, varen ser les que li proporcionaren un cert renom en el món de les lletres valencianes –i uns exigus ingressos. En l'actualitat a la Biblioteca Valenciana es conserven vuit títols seus en la nostra llengua que varen veure la llum entre els anys 1855 i 1888: *A falta de buenos ó Rafela la filanera. Choguét escrit en dialecte valensiá en un acte y en vers* (1855), *El sereno d'Alfajar. Choguet del cbénero bilingüe en un acte y en vers* (1858), *La demaná de una novia. Cuadret de costums valensianes en un acte y en vers* (1858), *Memòria descriptiva del segon sentenar de la Mare de Deu d'els Desamparats de Valensia, en cartes en vers que desde dita siutat escriu a la sebua familia un foraster d'Albuixcech* (1867), *La boba y el embobat. Pieza cómica del género bilingüe en un acto y en verso* (1872), *El titót de Nadal. Sopar en un acto* (1876), *Llucrecia profanada. Poema semi-sério, semi-còmic, y tractat també en bufo algunes vegades* (1878) i *A deshora de la nit. Sainete escrit en valensiá y en prosa y vers* (1888). Varen ser aquestes obres les que, en febrer de 1896, en produir-se la mort de Lladró, portaren els responsables del diari *Las Provincias* a qualificar-lo com a «modesto y apreciable escritor valenciano, a quien fue siempre contraria la fortuna, a pesar de su ilustración e inteligencia» (Anònim 1896a).

D'aquesta manera, no hi ha dubte que, entre la seua producció literària, ocupa un lloc ben singular el poema *Llucrecia profanada*, que pocs dies després de la publicació, esdevinguda en agost de 1878, *Las Provincias* qualificà com a «librito» i «obrilla», en el transcurs d'una més aviat poc amable ressenya que després comentarem (Anònim 1878). I una obra que, en 1880, el crític andalús Francisco M. Tubino destacà com a «poema humorístico que merece leerse. Trátase de un ensayo, y por tanto, la crítica debe ser benévola al juzgarle, á pesar de lo cual es de justicia reconocer el ingenio que ha demostrado el poeta componiéndolo» (Tubino 1880: 677).

Així, gràcies a la seua vinculació a la fundació de Lo Rat Penat, i també a les singulars característiques que presenta, *Llucrecia profanada* aconseguí guanyar-se, en vida de Lladró, una posició relativament destacada. Per això les necrològiques que varen veure la llum en morir l'autor insistiren en el fet que la seua lectura pública «inició la creació de la Sociedad del Rat-Penat, a la cual perteneció Lladró

durante muchos años, y de la que últimamente fue nombrado socio honorario» (Anònim 1896a). Per tant, sembla prou evident que en 1896 el tòpic ja s'havia consolidat; segurament, per obra i gràcia del *Llibre d'or dels Jocs Florals*, que havia sigut editat un any abans.

En aquest sentit, manifesten el lligam que, des del primer moment, *Llucrecia profanada* establí amb Lo Rat Penat dos detalls més: el primer és que fou dedicada «als dignes President, Vice-President y demés Senyors que componen la primera Junta Directiva de la Societat d'aymadors de les glòries de València y son antich Realme, titolada Lo Rat penat» (Lladró 1878: 5); i el segon, que al pròleg de l'obra, datat el 13 d'agost de 1878, es pot llegir:

Cuant s'acaba de constituir una Societat dita d'aymadors de les glòries de València y son antich Realme, compòsta de poetas, escritores y bòn patricis qu'es propòsen cultivar la llengua que parlaren nòstres ávis y ab la que poguerem manifestar nòstres primers confusos pensamientos, [...] rés menys estrany que aparega una òbra escrita en esta llengua, més armoniosa, tèndra, sentida y rica que alguns créhuen (Lladró 1878: 7).

És a dir, que, d'una banda, l'autor prenia la fundació de Lo Rat Penat com a excusa per a justificar que aquest llarg poema haguera sigut escrit en català; en un moment en què, cal recordar-ho, eren ben pocs els escriptors valencians que publicaven obra literària en la pròpia llengua, aleshores considerada com a únicament apta per a les relacions familiars i informals (Ferrando 2021: 36). I, d'una altra, Lladró buscava l'aixopluc o l'«escut» protector que pogueren proporcionar-li els membres de la novella entitat davant les crítiques que devia preveure que podria despertar *Llucrecia profanada*, com bé demostren els cinc versets amb què acompanyà la dedicatòria, i que diuen així:

En los perills, no pòchs, de vida acèrba
busca l'hòm un escut si pòr li sobra:
LA JUNTA D'AYMADORS li'l dona á est'obra,
y ha de serli més fòrt qu'el de Minèrva:
bé'l necesita ma filleta pòbra (Lladró 1878: 5).

De fet, la recepció i popularitat de l'obra degueren ser ben exigües; ja que, amb posterioritat a la defunció de l'autor, *Llucrecia profanada* caigué en el més profund dels oblits, segurament tant per motius lingüístics i literaris com, sobretot, polítics. Per això, en consonància amb l'escassa simpatia –fins i tot el rebuig– que, durant la segona part del segle XX i l'inici del XXI, ha merescut la producció literària valenciana vinculada a la Renaixença, el poema de Lladró no ha despertat l'atenció dels investigadors. I és així que ha arribat fins als nostres dies com poc més que un títol remot de contingut ignorat.

3. Una peça literària singular i complexa

Tot sembla indicar que *Llucrecia profanada* és una obra estratègica, podríem dir, que presenta un evident interès lingüístic, històric i ideològic. Unes característiques que la converteixen en una de les peces literàries més significatives del període, tal com tot seguit miraré d'explicar. Així, el primer que cal destacar és que ens situem davant d'una creació singular i complexa, tant per la temàtica com per l'estructura; un extens poema narratiu que es vertebrava en set cants precedits d'un pròleg —que actua a mode d'*excusatio*—, una invocació i una introducció; i que es tanca amb una breu conclusió que aconsegueix la funció de *captatio benevolentiae*.

En aquest sentit, ben eloqüent i significatiu resulta el llarg subtítol amb què l'obra fou presentada al públic: «Poema semi-sèrio, semi-còmic, y tractat també en bufo algunes vegades, no obstant ser tret d'hu d'els pasatjes més conmovedors y trascendentals de la història romana». Així, el «no obstant» que hi feu servir Lladró estava més que justificat, ja que, certament, l'argument de l'obra es presta a poca broma. De fet, gira al voltant d'un dels episodis llegendaris de la tradició clàssica que més impacte ha tingut en la civilització occidental: la violació de la patrícia Lucrecia, un passatge que provocaria el final de la monarquia i la proclamació de la república romana en l'any 510 aC, i que fou narrat i popularitzat per l'historiador Titus Livi.

D'aquesta manera, la llegenda ens trasllada als temps del darrer rei de Roma: Luci Tarquini, dit «el Superb». A la ciutat d'Ardea, situada a uns trenta-cinc quilòmetres al sud de la capital, un grup d'aristòcrates vagarosos debaten sobre la major o menor virtut que acrediten les seues esposes. Un d'ells, Tarquini Col latí, proposa cavalcar en secret fins a casa per a, tots junts, examinar què estan fent les respectives mullers. Qui aconsegueix demostrar que la seua companya és la més virtuosa, pagarà un sopar a la resta. Així ho fan; i descobreixen que, en absència dels marits, les esposes es lliuren al plaer i la luxúria. Totes, excepte una: Lucrecia, l'esposa de Tarquini Col latí.

De resultes de la trobada, Sext Tarquini, fill del rei, queda cor-robot de Lucrecia i es consumeix en desitjos de posseir-la sexualment. Fins al punt que es presenta a casa seua i, abusant de l'hospitalitat de la dama, la viola. Posteriorment, ella crida el marit, el pare i d'altres familiars, els explica què ha passat i se suïcida clavant-se un punyal al pit. Arran d'aquests terribles esdeveniments, Luci Juni Brut, amic de Tarquini Col latí, promet venjança i lliurar Roma de la tirania dels monarques. Fins al punt que aconsegueix revoltar el poble i obligar el rei Luci Tarquini i els seus fills a exiliar-se, donant pas al sorgiment de la República Romana.

Amb aquesta trama argumental, podem dir que *Llucrecia profanada* esdevé un cant contra el despotisme i a favor de la llibertat. I el primer que crida l'atenció és que, més enllà de les tòpiques apel·lacions a la benevolència dels lectors, i d'excusar «certes escentricitats» i «faltes de cronologia» (Lladró 1878: 7), en el pròleg l'autor afirma que aquest mite clàssic «no es asunt el més á propòsit pera ser tractat en valenciá» (Lladró 1878: 8). Un prejudici lingüístic? Una declaració d'autoodi? En qualsevol cas, una asseveració que, probablement, cal atribuir al fet que durant tota la primera

meitat del segle XIX –i encara en 1878–, el català de València havia adquirit la condició de llengua casolana i únicament apta per a fer riure (Llorente 2013: 733); ja que el seu ús havia quedat reduït, en bona part, a la premsa satírica i a les obres teatrals humorístiques i irreverents de l'estil de Josep Bernat i Baldoví, de qui, com ja ha sigut dit, el nostre autor se'n devia considerar deixeble.

Per això, Lladró (1878: 8) també al·ludia a la «poca costum [que hi ha] hui en lo dia de dedicarse al regal del llibre llemosí, y sent les publicacions escases de este gènere que la premsa dona». Cosa que, en la seua opinió, justificava que *Lucrecia profanada* fora «sòls un ensaig de poema y una invitació a la musa d'autors més reputats y més dignes de cantar excelències de la història en la llengua de March, Timoneda, Gil Polo y Vives». És a dir, presentava la seua obra com poc més que una provatura, que és una manera com una altra de demanar excuses.

El més cridaner de tot és que, el que en principi s'exhibia com un dels trets característics de la peça –tractar de manera semi còmica i «en bufo» un dels passatges més importants de la mitologia romana–, esdevingué, a la fi, un aspecte anecdòtic i gairebé marginal de *Lucrecia profanada*. Així, no ha de portar el lector a engany que la «Invocació» inicial de l'obra anuncie que s'hi cantaran les virtuts «d'una romana apetitosa» (Lladró 1878: 9), amb la càrrega eròtica i còmica que una tal afirmació podia comportar. Perquè si alguna cosa assenyala això és que Lladró necessitava començar l'obra amb un toc insolent que provocara la rialla del lector; segurament, per a fer-se perdonar així la gosadia d'haver literaturitzat en català un tema tan seriós: tan diferent, segons com, dels que farcién els sainets de Bernat i Baldoví.

En conseqüència, podem dir que la part inicial del poema és també la més jocosa i desvergonyida, en què el narrador demana que el «déu d'els poetes» –és a dir, Apol·lo– li done a beure «del aigua d'eixa font qu'el Parnás rega / hon los pehuets es llaven y manetes / les nòu germanes», «perquè no'n fan un brot y van nuhetes, / sent fácil de son cos fer així entrega» (Lladró 1878: 9). Alhora, també afirma que li agradaria «dormir de la florèsta entre les gales» i «sentir banyar-me del cuquet la baba / que s'arrastra per eixes verdes sales / sense que cuch major li pose traba». En considerar-se, però, un escriptor maldestre i poc preparat per a la creació literària, l'autor-narrador acaba demanant inspiració, ja que «yo no valch un cigarro» (Lladró 1878: 10-11).

Acte seguit, la «Introducció» transporta els lectors fins a «la Roma antiga de la gent pagana». Però el trasllat no es fa de manera amable, sinó «en una espenta», circumstància que sens dubte pretenia despertar novament la hilaritat; ja que, tal com havia anunciat prèviament, el narrador s'hi presentava com un «rústich tronch». I per això demanava que els lectors no el deixaren «burlat com una mona / negántseme á lletjir»; és a dir, que no l'abandonaren. Perquè sentiria molt que «los fulls impresos del poema» acabaren servint com a «mesures [...] en drogueria» (Lladró 1878: 12). Veiem, doncs, que durant les estrofes inicials la comicitat continuava sent l'arma principal mitjançant la qual Lladró pretenia captar l'atenció dels lectors i/o oïdors de la seua obra.

Així, el «Cant primer» ens situa a «l'antiga Roma», a la vora del «Tíber caudalós»; i al «Foro», que descriu com «de Roma gran planura / pera hon lo pòble sempre cita es dona» (Lladró 1878: 14). En una de les notes a peu de pàgina que, possiblement per tal de concedir a l'obra un caire històric i erudit, incorporen els primers cants, trobem una crítica a les dones que, de nit, se situaven a una de les tribunes del Fòrum; i que són qualificades com a «cortesanes en actituds més ó menys provocatives, unes nuhetes per complet, altres entre gases, y les restants vestint certes túniques ubèrtes per davant que nomenaben *matadores*» (Lladró 1878: 15). Al marge del major o menor rigor històric, vegem, doncs, com el referent sexual i la voluntat de traslladar el lector al terreny de la comicitat es fan novament patents en els darrers versos d'aquest primer cant, quan el narrador demana als qui han decidit continuar amb la lectura que es prenguen el text «ab sorna» (Lladró 1878: 20); és a dir, amb ironia burlesca.

Per tant, és el «Cant segon» el que inicia la trama argumental. Com ja ha sigut dit, situa l'acció a la població d'Ardea, «de Roma vehina», que fou una de les poques urbs que refusaren ajudar militarment a la capital. Per això parla del municipi com d'una «ciutat rebelada» que «del amo per sempre furiosa renega / y als nasos li tira les pòrtes quant ve» (Lladró 1878: 21). I, com qui no vol la cosa, s'hi fa una crítica antimilitarista, en què s'assegura que «arranquen les quintes un jove al ofici / y als braços d'els pares qu'es miren en ell» (Lladró 1878: 22).

Finalment, i per tal de començar a entrar en matèria, el poema explica que, «en tenda luxosa de tèles pintades» i al voltant d'una «gran taula», es troben reunits, rient i bevent, uns quants «gefes d'eixèrcit» (Lladró 1878: 23). La ingesta de vi fa el seu efecte, «la llengua se sòlta» i, com no podia ser altrament, «es parla de dònnes: cada-hu vol que siga / millor que les altres la propia muller». Fins que Tarquini Col·latí, un dels patricis reunits, proposa anar fins a Roma i, tots junts, buscar les esposes: «una darrere de l'altra hon estiguen»; i «segons hon s'entren y fasen y diguen, / del mèrit que hiatja juçgar lograrem» (Lladró 1878: 25).

Així, els cants tercer i quart expliquen el que ja sabem: que, en absència dels marits, les mullers dels patricis es lliuren a tot tipus d'activitats llicencioses. Excepte Lucrecia, l'esposa de Tarquini Col·latí, que serà qui acabe venent l'aposta; i, en conseqüència, qui haurà de pagar el sopar a la resta de companys. Entre els «gefes d'eixèrcit» es troba el fill del rei, Sext Tarquini, a qui la contemplació de Lucrecia desferma les més baixes passions i provoca un profund desig sexual: «Un moment ha bastat pera encegarse / davant d'una hermosura tan completa» (Lladró 1878: 36). Més encara quan, pel fet de ser príncep –de pertànyer a l'estirp reial–, es creu amb dret de posseir-la: «Yo príncip soch, y pròu s'enganya / qui sobre l'hòme á mí putjat no'm crega: / els demés son les mosques, yo l'aranya» (Lladró 1878: 37), dirà Sext Tarquini.

En aquest punt, el mecanisme que empra l'autor de *Lucrecia profanada* per a desdramatitzar una situació que, de repent, s'ha tornat tensa passa novament per l'humor. I per això explica que no sols el príncep Sext Tarquini, sinó «tots los patricis formant corro / per veure de més prop á la femella, / de gust llepantse'l morro, / del més atarantat fins al més çorro / la cerquen com si fora

una paëlla» (Lladró 1878: 37). Creant així un acudit eroticoculinari –podríem dir– que, com resulta evident, degué ser pensat sobretot en clau valenciana.

El capítol cinqué trasllada el lector tres hores després del sopar sufragat per Tarquini Col·latí; un àpat en què el príncep «no ha menjat més que una julla / en mitg bollet; quatre olives / y dos fulles de lletuga» i «no ha osat a dir jufa» (Lladró 1878: 41). Fa estona que, ajagut «damunt d'un catre, / vanament lo dormir busca» (Lladró 1878: 40). I és així que, sense poder conciliar el son, Sext Tarquini «ronca despert, parla asoles, / apreta les dents y ahulla; / suspira, pega bufits, / tús á menut y estornuda» (Lladró 1878: 40).

I és que, d'ençà que va veure l'esposa de Tarquini Col·latí, «un nom té sempre en la boca / y menys el sòlta qu'el jupla. / –“¡Lucrecia! ¡Lucrecia!” –diu / ab tó que posa de punta / los pèls de la calavera / de qui no gaste peluca» (Lladró 1878: 40-41). Com resulta evident, el fill del rei ha emmalaltit de passió. I experimenta un estat d'ànim que el trastorna: «Té'l príncip Sexto / pigota fins á la punta / d'els cabells, y en vacunarse / pensa ans que mengüe la lluna» (Lladró 1878: 42), assegura el narrador; creant així un nou doble sentit sexual que sens dubte devia fer riure bona cosa els lectors-oidors del text.

Atrapat pel desig desfermat que el turmenta, quan «veu que l'aurora despunta», el príncep «es tira del catre á terra / y es calça y posa la túnica» per a llançar-se «en misteriosa aventura / que d'ell pensa fiar no més» (Lladró 1878: 42). De manera que, «muntant un caball briós», i ocupant «la imaginació en la jove / que vore de nou procura», es dirigeix a la casa de Lucrecia, que el narrador qualifica com «lo palau hon la hermosura / capetja que busca'l príncip» (Lladró 1878: 42-43).

En aquell moment l'esposa de Tarquini Col·latí es troba prenent el bany, relaxada i lliurada als jocs entre eròtics i innocents a què la sotmeten les seues serventes, que no sols li lloen els «pits tan remonos / que á acabar vinguen en punta / formántlila ab tanta gracia / rotja freseta menuda», sinó que fins i tot li peguen «bofetadetes» «en la galta ebúrnia, / transparent, llustrosa y llisa / que per darrere li abulta» (Lladró 1878: 44). Amb la qual cosa el narrador fa patent una clara voluntat entre eròtica i burlesca.

Emboirat pel desig desfermat –«esclau d'una pasió» (Lladró 1878: 47)–, i sota l'excusa d'actuar en «misió secreta» (Lladró 1878: 48), Sext Tarquini demana Lucrecia que l'aixoplugue: «Si tú no ho prens á mal y no't rebaixa / l'hospedatje d'un príncip», «dam pia / trespòl y taula y llit per un sols dia» (Lladró 1878: 48). I és així com, abusant del poder que li atorga ser fill del rei i de l'amabilitat de la dama, acaba forçant-la i deshonrant-la, tal com s'explica al llarg del cant sisé.

L'agressió sexual, però, es produeix amb posterioritat a una llarga disputa verbal en què, sens dubte, el poema assoleix els moments de major intensitat emocional. Un diàleg ple de tensió, entre d'altres coses perquè Sext Tarquini, mentider i malvat, intimida Lucrecia assegurant-li que, si no cedeix a la seua voluntat, la matarà. I després occirà també un esclau seu, els posarà l'un junt a l'altre i «diré al mon qu'et sorprenguí / en los seus braços ditjosa, / y que acció tan vergonyosa / arrebatat

castiguí». «Lo qu'et dich se cumplirá», «si de tú entrega / no'm fás», acaba sentenciant el príncep. I és així que, davant d'aïtal amenaça, la dama acaba transigint i declarant: «fés lo que vullgues de mí» (Lladró 1878: 55).

Semblantment a l'anterior, el cant seté i últim concentra bona part de la potència narrativa d'aquesta actualització literària contrafeta d'un mite clàssic, ja que relata el moment en què Lucrecia fa cridar davant seu el marit, Tarquini Col·latí; i també, el pare i demés familiars i amics, per a explicar-los «l'haçanya lletja» de què ha estat víctima. És a dir, que el seu cos, fins aleshores impol·lut, ha sigut forçat i profanat per Sext Tarquini. «Per més que no tinch culpa, diu la dòna, / la taca á mí m'aplega: / tots fins ara mateix m'han juçgat bona; / no vullech que desde hui s'em desconega: / Jureume así vengança del ultratje» (Lladró 1878: 59). Com no podia ser d'una altra manera, el marit i familiars li prometen el que anhela. I «entonces ella, del castich segura / qu'al princip amenaça, / trau un punyal perdut en la cintura / y el tendre cor sense pietat traspasa» (Lladró 1878: 59-60). És l'instant en què Lucrecia, per a sorpresa de tothom, se suïcida.

D'aquesta manera, no pot ser casual que siga en aquest darrer cant quan s'expressen noves crítiques polítiques i antimonàrquiques de certa transcendència que cal sumar a l'apunt antimilitarista anteriorment esmentat; com ara que «tenen els reys y príncips la creencia / de que son de altra pasta / qu'el poble, que fent fem de la paciència, / encara no renega de sa casta» (Lladró 1878: 57). És a dir, que els monarques es creuen uns privilegiats i que, tal vegada, en el futur el poble renegarà d'ells. Unes crítiques que, en el context de 1878, tres anys i mig després de la Restauració borbònica que, a través d'un colp d'estat militar, proclamà Alfons XII com a rei d'Espanya, no degueren ser massa ben rebudes per nombrosos coetanis.

És així com la violació i posterior suïcidi de Lucrecia faciliten una lectura política en clau vuitcentista, ja que no sols es tracta de «vengar aquest afronte» –en referència a l'agressió sexual–, sinó de «fer variar á la ciutat d'aspecte, / del jòu que la oprimix lliurantla pronte» (Lladró 1878: 60-61), tal com en un determinat moment assevera Luci Juni Brut. Per això, en el relat de Ramon Lladró, Sext Tarquini és assassinat per «la má de hu dels seus»; i «son pare es ya impotent y fuig de presa». Finalment, s'hi ha fet justícia. «Y així es com Roma entusiasmada besa / lo nuch de grates flors de sa república» (Lladró 1878: 63).

Lucrecia profanada acaba amb una eloqüent proclama antimonàrquica que li atorga un sentit indubtablement polític. Un clar rumb que fa oblidar –o, si més no, enviar a un segon plànol– les pinzellades còmiques i eròtiques amb què Ramon Lladró n'havia impregnat tota la primera part. I que, a la meua manera de veure-ho, estaven destinades a maquillar una obra que tenia com a destinataris principals algunes de les persones que havien donat suport tant a la Restauració borbònica de 1874 com a la fundació de la societat Lo Rat Penat en 1878.

Dit amb unes altres paraules: Lladró pretenia presentar com a aparentment còmica el que, en realitat, és una obra que recrea un dels mites clàssics més impactants per a fer-ne una lectura

política actualitzada; una lectura basada en la defensa de la llibertat i la crítica de la tirania, tal vegada representada per la monarquia borbònica que hom havia aconseguit destronar en 1868. I un mite que, un segle abans, en 1769, el menorquí Joan Ramis (2004) també havia recreat literàriament a través d'una obra de teatre titulada *Lucrecia o Roma llibre*, que difícilment devia conèixer Lladró.

4. Una obra incòmoda

Tal com he assenyalat a l'inici, el 27 d'agost de 1878, pocs dies després de veure la llum *Lucrecia profanada*, el diari conservador *Las Provincias*, del qual era director i propietari Teodor Llorente, dedicà una molt interessant ressenya crítica a l'obra de Lladró. Un article que, si bé s'iniciava reproduint «cinco versos [...] de lo más correctos y felices que contiene dicha obrilla», i declarant que el seu autor «demuestra dotes de fácil versificador y algunos buenos rasgos de poeta cómico» (Anònim 1878), en el fons comportava una severa censura envers el poema que ens ocupa.

D'aquesta manera, el responsable d'aquell article –anònim, però molt probablement redactat per Llorente, director del diari i líder de la branca valenciana de la Renaixença– s'adreçava a Lladró per a dir-li que «nos ha de permitir que no aplaudamos la elección del asunto, ni el modo como lo ha desarrollado». És a dir, que no lloaven ni el fons ni la forma de l'obra. I per quins motius? Doncs, en primer lloc, assegurava, perquè «nosotros somos, por índole inevitable, enemigos de toda bufonada». I en segon, perquè, així i tot, «daríamos el pase a una fábula para hacer reír si no profanase un asunto trágico y heroico» com era la mort de Lucrecia (Anònim 1878).

En conseqüència, l'anònim periodista considerava que

imperdonable sería que [Lladró] pusiera en caricatura ese drama legendario; pero aún es peor lo que ha hecho, porque no se ha atrevido a llegar a la parodia, en toda su crudeza, y hace un relato, cómico unas veces, otras veces serio, tan sin lógica ni consistencia, que no logra tan siquiera hacer reír a costa de la casta y virtuosa matrona romana (Anònim 1878).

Per al periòdic de Llorente, enemic de les bufonades, hauria sigut més acceptable que Lladró haguera parodiat amb totes les conseqüències el mite de Lucrecia que no el que realment feu: camuflar amb pinzellades còmiques una obra que, en el fons, era un cant a la llibertat i en contra de la tirania.

La crítica del diari encara continuava censurant *Lucrecia profanada* i lamentant que «es lástima que el Sr. Lladró haya empleado tan mal su ingenio, pues tiene instinto de poeta, aunque se conoce que no ha hecho detenidos estudios literarios». «La infeliz romana», prosseguia, «bastante tuvo con la de

Tarquino, para condenarla a nuevas profanaciones». I encara es permetia una recomanació: «Busque, pues, el Sr. Lladró asuntos cómicos, si quiere cultivar ese género, y procure que lo cómico no llegue, como en algunos personajes de su obrilla, a la bufo, y tampoco a lo licencioso» (Anònim 1878).

Finalment, la ressenya de *Las Provincias* incloïa una idea que assenyala la mesura del tipus de recuperació lingüística que, des dels orígens, es plantejà la línia preferent de la branca valenciana de la Renaixença: «Si han de lograrse los nobles propósitos de la Sociedad del *Rat Penat*, a quien [Lladró] dedica su opúsculo, debemos procurar todos que la lengua valenciana sea algo más que el payaso que haga reír a la gente burda e indocta» (Anònim 1878). És a dir, si volem que el català escrit adquirisca prestigi social i recupere el registre culte –que no quede perennement reclòs en el satíric i popular–, cal començar a escriure obres literàries serioses en un valencià ortogràfic i estilísticament correcte: hem de dignificar l'ús escrit de la llengua.

Malgrat aquest lúcid comentari, que Teodor Llorente portà a la pràctica a través de la seua obra poètica valenciana (Ferrando 2021: 151-152), hem de preguntar-nos: ¿El diari *Las Provincias* hauria acceptat l'obra de Lladró d'haver sigut escrita de manera plenament seriosa, des del punt de vista literari, i correcta, des del lingüístic? Ho dubte, ja que difícilment hauria combregat amb el missatge polític que *Lucrecia profanada* enviava als lectors-oïdors.

Tot allò anteriorment exposat ens porta a concloure que l'obra de Lladró no degué satisfer els autors més cultes i conservadors de *Lo Rat Penat*, i per dues raons (la segona de les quals, però, no declarada a la ressenya de *Las Provincias*). En primer lloc, per la varietat lingüística catalana tan poc acurada en què, com el títol apunta, fou redactada; i en segon, per la que degueren qualificar com a inoportunitat política del tema escollit, que atacava la recent restaurada monarquia borbònica. El fet que l'article periodístic obviara qualsevol comentari respecte al vessant ideològic de l'obra prou que n'evidencia el descontentament.

A la fi, doncs, comprovem com la manca de pretensió literària i d'observança temàtica anunciades en el pròleg són menys presents al poema del que hom hauria pogut imaginar. I, en qualsevol cas, acaben tenint un pes anecdòtic en el conjunt de l'obra. De fet, devien ser, en realitat, una màscara, façana o «escut», tal com s'apuntava als versets de la dedicatòria. Una estratègia de Lladró per a fer-se perdonar dues gosadies: d'una banda, la de recuperar un mite clàssic seriós en una llengua, el català de València, que a meitat segle XIX tan sols estava socialment autoritzada, o legitimada, per a fer riure (Roca 2010: 53); i, d'una altra, per a dissimular el que és un evident atac al sistema polític monàrquic (o una lloança al republicanisme, si ho preferim) que veié la llum tan sols tres anys i mig després de la Restauració borbònica. A la qual, en bona part, s'havia arribat com a solució al desgavell polític que, en opinió de Teodor Llorente, havia originat la convulsa i inestable Primera República Espanyola (Llorente 2001: 275-276).

Així les coses, podem concloure que l'operació de camuflar com a obra semi còmica i bufa el que realment era una crítica a la monarquia no va servir a l'autor per a fer-se perdonar la gosadia d'escriure *Lucrecia profanada*; i, a més, se li tornà en contra. Tal com demostra el fet que, des de la defunció de Ramon Lladró i fins a l'actualitat, no s'haja tornat a parlar d'una peça que, com bona part de la producció literària del nostre segle XIX, al llarg del nou-cents caigué en l'ostracisme.

Bibliografia

- Anònim (1878) «Revista literaria. Poesía valenciana. *Llucrecia profanada*, por Ramón Lladró y Mallí», *Las Provincias* (27-VIII-1878).
- Anònim (1896a) «D. Ramón Lladró, autor dramático», *Las Provincias* (18-II-1896).
- Anònim (1896b) «Necrología. D. Ramón Lladró, autor dramático», *Almanaque de Las Provincias* per a 1897, València, 1896, p. 307.
- Escartí, V. J. (2005) «Les idees de Constantí Llobart a través de *Lo Rat Penat*. *Calendari llemosí*, dins *Constantí Llobart i el seu temps*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 137-165.
- Ferrando, A. (2021) *Llorente i Blasco Ibáñez: entre la política i la literatura (a propòsit, sobretot, de la guerra de Cuba)*, València, Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació.
- Lladró, R. (1878) *Llucrecia profanada. Poema*, València, Imprenta á cárrech de En Joseph Peidró.
- Llobart, C. (1878) *Excel·lències de la llengua llemosina. Discurs panegíric llegit en la solemne sessió inaugural de Lo Rat-Penat*, València, Emprenta de Emili Pasqual.
- Llorente, T. (2001) *Escrits polítics (1866-1908)*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- Llorente, T. (2013) *Obra valenciana completa*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Lluch i Soler, M. (1878) «Memoria pel Sr. Secretari En M. Lluch Soler», dins *Excel·lències de la llengua llemosina. Discurs panegíric llegit en la solemne sessió inaugural de Lo Rat-Penat*, València, Emprenta de Emili Pasqual, pp. 25-31.
- Ramis, J. (2004) *Lucrecia o Roma libre*, Barcelona, Proa.
- Roca, R. (2007) *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- Roca, R. (2010) «Teodor Llorente i la llengua dels valencians», *Caplletra*, 49, pp. 43-63.
- Tubino, F. M. (1880) *Historia del renacimiento literario, contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, Madrid, Imprenta y Fundación de M. Tello.